

«ایران و قفقاز»

مجله پژوهشی مرکز ایران‌شناسی در قفقاز

ایرانی در آن زیسته‌اند، و در حیطه فرهنگ ایرانی قرار داشته است.»

انتشار ایران و قفقاز به دو دلیل حائز اهمیت است: نخست این که مطالعات پیرامون ایران‌شناسی اتحاد جماهیر شوروی بیش از پانزده سال است که از باروری افتاده و در برخی زمینه‌ها عملاً متوقف شده است، تا حدی که بیم آن می‌رفت مشعلی که دهها سال در کانونهایی چون سن پترزبورگ و مسکو فروزان بود، به کلی خاموش گردد. جای خوشوقتی است که ایران و قفقاز در راه احیای این سنن درخشان گام بر می‌دارد و تاکنون نه تنها در سر و سامان‌دادن به مطالعات روسی‌زبان توفیق یافته، بلکه آن را از محدوده زبان روسی بیرون آورده است و در کسوتی عاری از گرایش‌های ایدئولوژیک عرضه می‌کند که امری کاملاً بی‌سابقه است. ارزش دیگر مجله مورد بحث پایگاه قفقازی آن است. قفقاز هم از لحاظ پیوندهای تاریخی با ایران و هم سکونت اقوام ایرانی زبان در آن، درخور اعتنایی است که در نشریات ایران‌شناسی جز به‌ندرت مجال پاسخ نیافته است. بنابراین مطالعه سازمند این منطقه را که مجله ایران و قفقاز از منظری ایران‌شناختی در پیش گرفته باید مغتنم شمرد.

باید توجه داشت که مجله‌های واجد اعتبار بین‌المللی در زمینه مطالعات ایرانی تعدادشان انگشت‌شمار است. از آن جمله است دو مجله در زمینه باستان‌شناسی که در برلین و پاریس چاپ می‌شوند؛ نشریه نیم‌سالانه *Studia Iranica* و ضمیمه آن، چکیده‌های ایران‌شناسی، که از سوی انجمن ایران‌شناسی فرانسه نشر می‌شود؛ *Iran*، سالنامه موسسه ایران‌شناسی بریتانیا؛ *Iranian Studies* در آمریکا

مرکز ایران‌شناسی در قفقاز که در سال ۱۹۹۶م در ایروان تأسیس شد در طول عمر کوتاه اما ثمربخش خود، علاوه بر تعداد قابل توجهی کتاب و رساله، نشر دو مجله را وجهه همت خود ساخته است: نخست ایران‌نامه که به زبان ارمنی چاپ می‌شود، و دیگر ایران و قفقاز (*Iran and the Caucasus*) که مجله‌ای است اساساً انگلیسی‌زبان به مدیریت دکتر گارنیک آساطوریان و از سال ۱۹۹۷م تاکنون، بی‌وقفه منتشر شده است.

در دیباچه نخستین شماره مجله سردبیر از همه خاورشناسان، خاصه از محققان جامعه کشورهای مستقل (اتحاد جماهیر شوروی سابق) و علی‌الخصوص ممالک قفقاز و آسیای مرکزی، دعوت کرده است تا در زمینه‌های تاریخ و مردم‌شناسی و ادیان و زبان‌شناسی و علوم سیاسی و جز آن، مجله را یاری کنند. همچنین در دیباچه می‌خوانیم: «سلسله انتشارات مرکز ایران‌شناسی در قفقاز انگیزه صرفاً تحقیقی دارد و هدف آن بازسازی تار و پود قسماً آسیب‌دیده منطقه‌ای است که روزگاری واحدی یکپارچه به شمار می‌آمد.» نیز: «منطقه ایران و قفقاز — ملتقای تمدن‌های باستانی، ادیان جهانی و فرهنگ‌های بسیار — در طی هزاره‌ها عرصه رویدادهای بزرگ تاریخ بشر بوده و اهمیت جغرافیایی و سوق‌الجیشی آن تا امروز محفوظ مانده است. لازم به تأکید است که اصطلاح «ایران»، بنا بر عرف دیرین خاورشناسی، به منطقه پهناوری اطلاق می‌شود که از آسیای صغیر تا شبه‌قاره هند امتداد داشته و آسیای مرکزی و نواحی پیرامونی دیگر را نیز دربر می‌گیرد؛ به عبارت دیگر کلیه سرزمین‌هایی مد نظر است که در طول تاریخ در قلمرو ایران بزرگ بوده، اقوام

که دوره نقاهت و کمون چندین ساله را پشت سر نهاده و همت و پشتکار رابرت مک‌چسنی در سالهای اخیر روح تازه‌ای در آن دمیده است؛ نشریه سالانه *Iranica Antiqua* در بلژیک و ضمیمه آن؛ و مجله‌های نامنظم *Iranistische Mitteilungen* در آلمان و *Acta Iranica* در فرانسه و *Persica* در هلند. همچنین از مجله *Journal of Persianate Societies* به مدیریت دکتر سعید امیرارجمند باید یاد کرد که تاکنون سه شماره سالانه از آن درآمده و از سال چهارم (۲۰۰۸) سالانه دوشماره از آن به وسیله انتشارات «بریل» در لیدن منتشر خواهد شد (معرفی و نقد این مجله را در شماره آینده خواهید خواند).

مطالب مندرج در ایران و قفقاز طیفی گسترده از موضوعات را دربر می‌گیرد که شامل تاریخ اقوام ایرانی و قفقازی، باستان‌شناسی و نسخه‌شناسی، فولکلور و گویش‌شناسی، نقاشی و موسیقی، و مسائل سیاسی و اقتصادی است. مصداق این تنوع در نویسندگان مقالات نیز نمایان است که نه تنها از جمهوریهای شوروی سابق بلکه از اطراف و اکناف جهان حاصل پژوهشهای خود را به صورت مقاله و نقد کتاب در اختیار مجله قرار می‌دهند. اما آنچه به ویژه جلب نظر می‌کند مطالعات مربوط به گویش‌شناسی و مردم‌شناسی و فرهنگ عامه است که از آن در مجلات دیگر کمتر نمونه می‌بینیم و بنابراین گزافه نیست اگر گفته شود که در زمینه‌های مذکور ایران و قفقاز هم از نظر کثرت و هم کیفیت مقالات منحصر به فرد و بی‌رقیب است — خاصه این که بیشتر مطالب آن مربوط به منطقه است و از گردآوری مستقیم مواد خام در پژوهشهای میدانی فراهم آمده است. از این لحاظ ایران و قفقاز را بایستی ادامه *Acta Kurdica* («مجله بین‌المللی مطالعات کردی و ایرانی») به شمار آورد که تنها یک شماره از آن در سال ۱۹۹۴ به سردبیری گارنیک آساطوریان و به توسط *Curzon Press* در لندن مجال انتشار یافت.

انتشار ایران و قفقاز تا سال پنجم در عهده انتشارات بین‌المللی در مطالعات ایرانی» در تهران به مدیریت دکتر جهان‌شاه درخشانی بود. از سال ۲۰۰۱ انتشارات بریل در لیدن هلند طبع و توزیع مجله را به عهده گرفت. بریل از معتبرترین مؤسسه‌های جهان در انتشار آثار تحقیقی

خاورشناسی است. در این سالها، ایران و قفقاز سالانه در دو شماره و در ۳۴۰ صفحه چاپ شده است. انتشار آن به دو صورت است: یکی طبع چاپخانه‌ای بر روی کاغذ و دیگر در پایگاه رایانه‌ای بریل به نشانی زیر:

www.brill.nl

در این پایگاه، تمامی مجلدات یازده گانه مجله موجود است و دستیابی به شماره‌هایی که به فاصله پنج سال گذشته منتشر شده، رایگان است.

مندرجات سال یازدهم (۲۰۰۷) ایران و قفقاز بدین قرار است:

تاریخ و فرهنگ: معماری معابد در جهان ایرانی پیش از حمله مقدونیان، میخائیل شنکار؛ روشی چندجانبه در مطالعه اثر مهر، ویتو مسینا؛ نکاتی درباره اوراق بازنگاشته‌شده ارانی، قفقازی، یوست گیپرت و ولفگانگ شولتز؛ در باب تاریخ مهاجران قفقاز شمالی در ترکیه، گئورگی چموچیف.

زبان‌شناسی: مواد زبان‌شناختی - مردم‌شناختی از روستاهای مازندران، مریم برجیان و حبیب برجیان؛ روایتی بلوچی از داستان حسین کرد شبستری، واهه بویاجیان سورنیاتز.

مسائل تاریخی - سیاسی: داوری وودرو ویلسون در باب سرحدات ترکیه و ارمنستان، آرا پایپان؛ کوچاندن انبوه ارامنه از ایران در ۱۹۴۶ و ۱۹۴۷ (چند داده آماری)، لینا ملکیان؛ دین سالاران و برنامه‌ریزی خانواده در ایران، حشمت‌سادات معین‌فر.

نقد کتاب: فرهنگ ادیان «بریل»، تدوین ک. فن اشتوکارت، فیلیپ هاپکینز؛ منابع قوم الان: تدوین انتقادی، از آگوستی آلماین، حبیب برجیان؛ مطالعات ارمنی و ایرانی، از جیمز راسل، آلیس آسادوریان؛ همسایه نامطلوب: سیاست ترکیه در باب کردان، از آسا لوندگرن، ویکتوریا آراکلوا؛ دولت و اتباع: تجدد: جامعه و دولت در ترکیه و ایران، به کوشش تورج اتابکی، نارین گورگیان؛ پلورالیسم دینی در مهاجرت، به کوشش پ. پراتاپ کومار، محمود جنیدی جعفری؛ کیمیای سعادت (بخش دوم، رکن دوم)، از ابوحامد محمد غزالی طوسی، نلی بالاسانیان؛ حماس از درون: حکایت ناگفته رزمندگان و شهیدان و جاسوسان، از زکی شهاب، خاچیک گورگیان. حبیب برجیان

